

Dansk Udvalgsbetænkning om Fuldbyrkelse af Frihedsstraf m. v.

Af Fængselsinspektør CARL AUDE-HANSEN.

I følge Tillæg til borgerlig Straffelov angaaende Forræderi og anden landsskadelig Virksomhed skal de nærmere Regler for Strafudstaaelse efter denne Lov fastsættes ved kgl. Anordning.

Dette Paalæg til Administrationen foranledigede, at der den 25. Februar 1946 af Justitsministeriet nedsattes et Udvalg med den Opgave at udarbejde Forslag til en saadan Anordning. Udvalgets Kommission omfattede desuden en kritisk Gennemgang af den gældende Anordning angaaende Fuldbyrkelse af Fængselsstraf og det i Henhold til denne Anordning udfærdigede Klassereglement samt Fremsættelse af Forslag til Revision af disse Bestemmelser. Det bemyndigedes endvidere til at optage til Behandling andre Spørgsmaal vedrørende Fuldbyrkelse af Frihedsstraf, Arbejdshus og Sikkerhedsforvaring. Udvalget, hvis Formand blev Direktøren for Fængselsvæsenet Hans Tetens, fik en alsidig Sammensætning af praktiske Fængselsfolk, herunder Fængselsvæsenets psykiatriske Konsulent, og Repræsentanter for Universitetet, Domstole, Anklagemyndighed og Politi, Direktoratets Embedsmænd og Fængselsfunktionærernes Organisationer. Udvalgets Arbejde er resulteret i en foreløbig Betænkning af Juli 1946, indeholdende et Forslag til kgl. Anordning angaaende Fuldbyrkelse af Fængselsstraf i Statsfængsel, Forslag til Reglement for Fanger i Statsfængsel samt et med førstnævnte Forslag praktisk ligelydende Forslag til Anordning angaaende Fuldbyrkelse af Fængsels-

straf for Personer, der er dømt efter Straffelovstillæget. Det har været Udvalgets Opfattelse, at det var utilfredsstillende ved Udformningen af Reglerne for Landssvigerne at bygge paa Opfattelser vedrørende Fangebehandling, der maatte anses som forældede og utidssvarende. Paa den anden Side var det uønskeligt, at Landssvigerne behandledes efter andre og fra et vist Synspunkt mere lempelige Regler end de almindelige kriminelle Fanger. Vejen maatte derfor blive den at fremsætte et Forslag til Anordning vedrørende Fuldbyrdelsesmaaden for almindelige Fængselsfanger og derefter gøre denne — med større eller mindre Afvigelser — anvendelig for Landssvigerne.

Udvalget har ment at burde arbejde hurtigt og foreløbigt at resignere med Hensyn til mere dybtgaaende Undersøgelser og mere vidtrækkende Reforme. Betænkningen indeholder dog saa meget af Interesse, at det maa være berettiget at gøre den til Genstand for nærmere Omtale.

Inspirerende for Udvalgets Arbejde har været den svenske Fængselsreform, der har fundet sin Udformning i Loven af 21. December 1945 om Fuldbyrdelse af Frihedsstraf, ligesom en Betænkning afgivet af Landsorganisationen „Frit Danmark“ af 11. November 1945 om Principperne for Fuldbyrdelse af Frihedsstraf for Forræderi og anden landsskadelig Virksomhed har haft nogen Betydning for Udvalgets Arbejde. Det grundlæggende Synspunkt for Udvalgets Arbejde er udtrykt i Betænkningens Indledning, hvor det som Hovedformaal for Straffuldbyrdelsen fastslaas, at denne skal bidrage til at fremme Muligheden for Fangernes Tilpasning i Samfundet efter Løsladelsen. Der gaas her ud fra, at det med Frihedsstraffen forbundne generalpræventive Formaal i tilstrækkelig Grad varetages gennem selve Frihedsberøvelsen og de dermed forbundne sociale Konsekvenser, hvorimod det ikke skønnes nødvendigt at opretholde alle de med Frihedsberøvelsen hidtil forbundne Indgreb sigtende til at understrege Straffens Karakter ved en Lidelse udover Frihedsberøvelsen. Det opstilles som Formaal i videst muligt Omfang at nærme Vilkaarene under Frihedsberøvelsen til Livet under de Forhold, som Fangen skal søge at mestre, naar han

er paa fri Fod, og det bør derfor, i saa vid Udstrækning som muligt, søges undgaaet, at Strafafsoningen medfører nedbrydende Virkninger i legemlig og sjælelig Henseende for Fangen. Det fremhæves i Betænkningen, at dette Synspunkt ikke er nyt indenfor danske Fængselsregler, og at en videre Udvikling af de her angivne Baner ikke alene er i Overensstemmelse med Traditionen, men ogsaa stemmer med den Udvikling, der har fundet Sted og stadig finder Sted i de øvrige nordiske Lande.

Betænkningen bryder Staven over det progressive System. Det anerkender ganske vist, at det indeholder gavnlige Momenter, men det fremhæves, at det er tilbøjeligt til at stivne i Formalisme, saaledes at dets Formaal ikke realiseres for den enkelte Fange. Kritikken gælder navnlig et System som det, der er gennemført ved den hidtidige Anordning af ³⁰/₁₂ 1932, hvor Straffen er inddelt i 3 Stadier, hvoraf det midterste er delt i 4 Klasser, altsaa i Realiteten ikke mindre end 6 Afsnit, hvortil kommer Prøveløsladelsen som det syvende. Progressionen refererer sig til Arbejdsducør, Købetilladelse, Celleudsmykning, Fritidsbeskæftigelse, Brevveksling, Besøg og Bogudlaan. For nogle af disse Omraaders Vedkommende saasom Arbejdsducør, Besøg og Brevveksling maa Progressionen ligefrem anses som skadelig, paa andre Felter virker den smaalig og meningsløs. Saaledes kan efter det nuværende Klassereglement, der er udstedt i Tilknytning til Anordningen, kun Fanger med en Straffetid af 4 Aar eller derover beskæftige sig med Brætspil i Fritiden, noget der dog formentlig ikke altid overholdes i Praksis. Stadier og Klasser er afgrænset i et vidtløftigt Skema ned til Brøkdele af Maaneder, og en nøje Gennemførelse af Reglerne giver en tidsspildende og stort set unyttig Administration.

I Modsætning til dette System foreslaar Betænkningen alene 2 Stadier, hvoraf det første, Modtagelsesstadiet, har en meget begrænset Varighed — højst 2 Maaneder — og et begrænset Formaal, nemlig Tilvejebringelse af de fornødne Oplysninger med Henblik paa Fangens senere Behandling og Anbringelse under Strafafsoningen. Dette Stadium er altsaa i Realiteten et

Observationsstadium, hvor Arbejdet med Resocialiseringen planlægges. Men bortset fra dette indledende Stadium, hvor Indskrænkningerne i det væsentlige kun er saadanne, som findes hensigtsmæssige af Hensyn til Formaalet med Opholdet paa Modtagelsesstadiet, er Reglerne for Behandlingen principielt ens for hele den resterende Tid. Hermed er dog ikke sagt, at det ikke ligger i Fængselsledelsens Haand at skabe Trin i Behandlingen. Der er baade paa de lukkede Fængsler og paa de aabne Afdelinger, jfr. om disse nedenfor, en Mulighed for som Led i det specialpræventive Arbejde efter et individuelt afpasset Tillidssystem at indrømme Fangerne Begunstigelser, der er Udtryk for en Progression. Jeg tænker i denne Forbindelse paa Tildeling af forskellige Arter af Arbejde, Undervisning eller Beskæftigelse i Fritiden. I selve Indretningen af Anstalter med forskellige Sikkerhedsapparater ligger en betydningsfuld Mulighed for en Progression gennem Fangens Flytning fra lukket til aaben Anstalt. Progressionen er her Udtryk for en Behandling, der stadig nærmer Fangen til det Liv, han skal leve efter Løsladelsen. Gennemførelsen af en saadan Progression kan ikke foregaa efter et Skema, men kræver et indgaaende Kendskab til hver enkelt Fanges Forhold.

Efter Forslaget skal Fængselsstraf paa 5 Maaneder eller derover afsones i Statsfængsel, herunder Fængselsafdelinger og Straffelejre. Straffelejrene er de til Husning af Landssvigerne indrettede, i Reglen ved Pigtraadsspærringer sikrede Lokaliteter. Disse vil dog senere i hvert Fald for en Dels Vedkommende kunne anvendes som Afsoningssteder for almindelige kriminelle. Fængselsafdelinger, der i Reglen fremtræder uden Sikkerhedsforanstaltninger af nogen Karakter, er de mindre Afsoningssteder, der vel i første Række paa Grund af Pladsmangelen er oprettet i de senere Aar i ganske almindelige Bygninger. De Erfaringer, man har gjort paa disse Steder med Hensyn til Fangebehandling under frie Former — og i denne Forbindelse spiller Erfaringerne fra Sverige vel ogsaa en stor Rolle — har bevirket, at man i Forslaget har ment at burde fæstne deres Eksistens. Man har ved disse blandt andet opnaaet en Mulighed

for Variation i Anbringelsen, som ikke har eksisteret før. Variationen bestaar ikke alene i Beliggenhed, Bygningsforhold og Beskæftigelsesmuligheder, men ogsaa i Lederpersonlighed og Funktionærstab.

Udnyttelsen af denne Mulighed for varieret Anbringelse beror paa, hvor omhyggeligt og sagkyndigt Differentieringen af Fangematerialet foregaar. Observationen under Modtagelsesstadium giver Materialet hertil, medens Kriteriet for Anbringelsen iøvrigt i Forslaget angives saaledes, at Fangerne skal fordeles under Hensyntagen til deres Alder, kriminel Fortid og Forbrydelsens Art samt Egnethed for Beskæftigelse, Uddannelse og Anbringelse under friere Former. Fanger, der paa Grund af sjælelige eller legemlige Mangler eller af andre Grunde trænger til særlig Behandling, bør anbringes under Hensyntagen hertil. De enkelte Anstalter indrettes med særligt Henblik herpaa. Fordelingen af Fængselsfanger er hidtil i det store og hele foregaaet ret skematisk efter Alder og kriminel Fortid. Den her foreslaede Differentiering er betydeligt vanskeligere at gennemføre, og det er næppe muligt at komme udenom Indretning af en eller to Sorteringsanstalter eller Anstaltsafdelinger, hvor Modtagelsesstadiet gennemgaaes. Selve Fordelingsspørgsmaalet er iøvrigt et af de vanskeligste i Fængselsarbejdet. Det er jo slet ikke givet, at det er rigtigt at anbringe Fanger af samme sjælelige eller legemlige Habitus sammen. En gensidig Affiling eller Tilslibning er maaske ønskelig og kan bedst gennemføres ved et noget blandet Fangemateriale. En Sinke kan maaske have godt af et Ophold blandt noget bedre begavede Fanger, en Psykopat stabiliseres maaske bedst blandt Fanger, der ikke lider af udtalte Karakteranomalier. Vigtigst for de aabne Afdelinger er det selvfølgelig at undgaa Provokatører og Urostiftere, idet Afdelingernes Arbejde efter Tillidsprincippet ellers belastes for haardt. Paa den anden Side viser Erfaringerne, at den værste „Balladefyr“ under en kyndig Vejleders Haand kan faa sin Virketrang ledet ind i gode Baner. Der ligger her et i hvert Fald i Danmark lidet dyrket Felt, og det har staaet Udvalget klart, at en Videreudformning af den Reform, der her

begyndes, maa være afhængig af de Erfaringer, man indhøster.

Regler om regelmæssige Møder mellem de overordnede Fængselsfunktionærer til Drøftelse og Bedømmelse af Fangernes Forhold og Behandling af de almindelige Fangebehandlingen vedrørende Spørgsmaal findes allerede i kgl. Anordning af 13. Februar 1873 vedrørende Fuldbyrdelse af Strafarbejde og er gentaget i alle senere Anordninger. Bestemmelsen er uddybet noget, saaledes er blandt andet Lægen — saavidt muligt — gjort til Medlem af Funktionærmødet. Dette er efter min Mening en værdifuld Nyskabelse, navnlig hvis det blev forlangt, at Fængselslæger skulde være i Besiddelse af en vis psykiatrisk Uddannelse. Endvidere er det forlangt, at der ved Møderne skal foreligge skriftlige Udtalelser fra den eller de Funktionærer, der har det daglige Tilsyn med Fangen og dennes Beskæftigelse. Saadanne Funktionærer kan ogsaa tilkaldes til Møderne, naar det skønnes af Betydning. Herved er enhver Funktionærs, overordnet eller underordnet, Medvirken i Fangebehandlingen fastslaaet som nødvendig. Det er derimod ikke fastslaaet, men formentlig uafviselig nødvendigt, hvis en Fængselsreform af nogen Værdi skal kunne gennemføres, at Personalet i langt højere Grad, end det nu er Tilfældet, vejledes teoretisk og praktisk med Hensyn til Menneskebehandling.

Ny i Forslaget er den udtrykkelige Fastslaaen af, at der skal føres Optegnelser over alt Fangen vedrørende, saaledes at der stedse have et fuldstændigt Billede af de enkelte Fangers Forhold saavel inden Indsættelsen som under Opholdet i Fængslet. Den svarer til gældende Praksis, men Betydningen af et virkeligt Materiale som Grundlag for Behandlingen understreges. I Tilslutning til denne Bestemmelse burde der indføres Regler om et Centralarkiv, hvor dette Materiale opbevares ved Løsladelsen, og hvor der i Forbindelse med grundige Undersøgelser af Recidivaarsager foretages en videnskabelig Bearbejdelse af Materialet. Ved Recidiv bør de enkelte Straffe i højere Grad, end det hidtil har været Tilfældet, danne en fortsat Behandling, saaledes at alle nødvendige Oplysninger fra tidligere Ophold tilgaar den Anstalt, der senest faar Fangen til Behandling. I Øjeblikket foregaar dette ved en mager „Relation“.

I Anordningens §§ 10 og 16 er fremsat Udtalelser af programmatisk Karakter. Det udtales her, at Fangerne skal behandles saaledes, at man søger at fremme deres Mulighed for Tilpasning i Samfundet, og at Behandlingen skal ske med Fasthed og Alvor. Om Resocialiseringsbestræbelsen som Grundtanke i hele Forslaget er talt foran; den anden Passus om den nærmere Form for Gennemførelsen er hentet fra den svenske Lov. I denne Lov er dog tillige udtalt, at Behandlingen skal ske „med Agtelse for Fangens Menneskeværd“. Optagelse af det ene Udtryk og Udeladelse af det andet skal selvsagt ikke ses som en Afstandtagen fra det sidste. Den Opfattelse, det giver Udtryk for, er stemmende med god Fængselspraksis, en selvfølgelig Forudsætning for, at der kan naas noget. Udtrykket „Fasthed og Alvor“, der ikke fandtes i det svenske Udkast, men først kom med ved Lovens Behandling paa Rigsdagen, giver muligvis Udtryk for en vis Betænkelighed eller et vist Forbehold over for en for vidt drevet Specialprævention. En loyal Efterkommelse af den Tanke, der ligger bag Udtrykket, er dog ingenlunde uforenelig med en fornuftig specialpræventiv Linie i Behandlingen. Tværtimod vil Behandlingen efter de Linier, Udvalget har tænkt gennemført, i højere Grad være „Alvor“ end en gammeldags Tugthustilværelse. Det er min Erfaring fra Behandlingen af tidligere Tugthusfanger i Arbejdshus, at mange af disse foretrak den tidligere Behandling med dens ensformige, ansvars- og problemløse Tilværelsesform for den mere aktive og krævende Behandling, selvom denne bød paa Fordele i Form af friere Former for Strafafsøningen. Fastheden skal først og fremmest ligge i uafviselige Krav om aktiv Medvirken fra Fangens egen Side, Alvoren i, at Beskæftigelse og Undervisning ikke blot er Tidkort, men Forberedelse til en Tilværelse, der stiller store Krav til Fangen, større end han hidtil har kunne mestre. Fangebehandlingen maa som al Menneskebehandling være nuanceret. Undertiden kan det være berettiget at lempe Fangen over en sjælelig Krise med Lempelse af de Krav, der ellers stilles; i andre Tilfælde maa Linien løbes ud og Fangen „gaa i Gulvet“ som Basis for en fortsat Behandling.

Disse Tanker ligger mig bekendt ikke saa forfærdelig langt fra visse nyere psykiatriske Metoder.

Det falder udenfor Rammen af disse Bemærkninger at forsøge en nærmere Analyse af Straffens Formaal. Der skal dog i Sammenhæng med det foregaaende peges paa, at Landssvigeroppgøret muligt kan bevirke et vist Skred i den traditionelle Problemstilling. Forsaavidt Landssvigeroppgøret ikke ses som et atavistisk Fænomen, og dette er næppe muligt, kan Opgøret i mange Tilfælde ikke støttes paa Grunde, der sædvanligt anføres i Diskussionen om Straffens general- eller specialpræventive Formaal. Der er her Tale om Strafpaalæggelse, der minder om Gengældelse, eller om man vil, Imødekommelse af Opinion hos Befolkningen, der har følt sin Retsfølelse krænkede paa en særlig stærk Maade. Det var Tanker af denne Art, der, saavidt jeg har forstaaet dem rigtigt, blev fremsat af Professor Stephan Hurwitz paa den danske Kriminalistforenings sidste Aarsmøde. Professor Hurwitz, der har været Medlem af Udvalget, har her paa ethvert Punkt forfægtet en fornuftig specialpræventiv Linie, men har — formentlig ogsaa under Indtrykket fra Nürnbergprocessen — peget paa andre Synspunkter. For den praktisk arbejdende Fængselsmand, særligt for Fængselspædagogerne, vil Straffens specialpræventive Formaal selv sagt være det dominerende, det der i første Række giver Straffen Mening. Men det er ogsaa nødvendigt at tage Hensyn til en almindelig Opinion i Befolkningen. At denne vil vente Fasthed og Alvor i Behandlingen, er givet, og at det maaske heller ikke er uden Værdi, at Fangen selv føler dette og føler, at Straffen ikke blot er en Helbredelsesmetode, men ogsaa en Reaktion i Anledning af en Retskrænkelse, er rimeligt. Men som allerede anført maa der kunne naas frem til en Syntese.

Et meget debatteret Spørgsmaal inden for Fængselsvidenskaben er Spørgsmaalet om Behandlingen i Enrum eller Fællesskab. Betænkningen og Forslaget indtager her saa lidt som paa andre Omraader et Yderstandpunkt. Løsningen maa ikke her — udtales det — være et Enten-Eller, men et Baade-Og. Hensynet til Resocialiseringen synes at tale stærkt imod Isolationen, me-

dens Hensynet til at undgaa indbyrdes uheldig Paavirkning taler i modsat Retning. Hittidige Regler fastslaar Enrum, naar Straffen ikke overstiger Fængsel i 2 Aar. Forslaget fastslaar Fællesskab som Hovedreglen, men indeholder Hjemmel til Afvigelse, naar sikkerhedsmæssige, sundhedsmæssige, beskæftigelsesmæssige Grunde og Grunde, der vedrører Fangens Op-læring, taler derfor. Uheldig Indflydelse paa Medfanger kan bremses ved Isolation. Fangen bør, forsaavidt han ønsker at arbejde eller tilbringe sin Fritid i Enrum, ikke udelukkes herfra, saafremt ikke særlige Omstændigheder taler imod det.

Fællesskabet involverer dog Afsondring om Natten, en Regel, der maa tillægges den største Betydning, men som desværre ikke er praktikabel i nye Straffelejre og Fængselsafdelinger. Endvidere er der Adgang til selv under Fællesskab at anordne Afsondring paa snart sagt ethvert Omraade bortset fra Arbejdet.

Enrum betyder Afsondring saavel om Dagen som om Natten, men ogsaa her er hjemlet Adgang til betydningsfulde Afvigelser, saaledes at Spørgsmaalet i meget vidt Omfang beror paa Fængselsledelsens Skøn. Tilbage bliver den Normering, at Fællesskab er Hovedreglen, fra hvilket der skal særlige Grunde til at afvige, og at dette Fællesskab, hvor det er muligt, ikke skal praktiseres om Natten.

Ogsaa paa dette Omraade venter Udvalget, at de kommende Aars Praksis skal give et Erfaringsgrundlag, paa hvilket der kan bygges videre. Udvalget er særligt opmærksom paa den Form for Fællesskab, hvor Fangernes Fritid er beslaglagt af fornuftig Sysselsættelse, og hvor Funktionærene deltager i Fællesskabet, ikke blot som Kontrollanter, men ogsaa som Deltagere og Vejledere i Sysselsættelsen, en Form, der med Held er praktiseret paa Ungdomsfængslet.

Forslagets Programudtalelse om Fangernes Arbejde svarer i det væsentlige til den hidtil gældende Regel. Der stilles Krav om, at Arbejdet skal være produktivt og af en saadan Beskaf-fenhed, at det i passende Omfang lægger Beslag paa Kræfter og Opmærksomhed og, forsaavidt angaar Valget af Arbejde til den enkelte Fange, at det tager Hensyn til hans Evner, Fær-

dighed og Mulighed for hans Oplæring. Men der føjes yderligere til „Beskæftigelse efter Løsladelsen“. Det vil i Flertallet af Tilfælde være udelukket at gennemføre en egentlig Oplæring i et Fag i Fængslet. Men Optræning og Opøvelse i at arbejde paa forskellige Omraader som ufaglært Arbejder har større Udsigter. De aabne Afdelinger har ofte gode Muligheder for Opøvelse i Jordarbejde, Skovarbejde, Landbrug og Gartneri. Hertil bør føjes Værksteder indenfor Træ- og Metalindustrien, der giver Fangen Færdighed i at betjene almindeligt anvendte Maskiner. Der har ofte været rettet stærke Angreb paa Fængselsvæsenets Organisation af Beskæftigelsen og paa den dominerende Rolle, som enkelte i det frie Liv ikke saa praktiske Fag har haft. Her maa det erindres, at der har været betydelige Vanskeligheder at kæmpe med, Vanskeligheder, der dels beroede paa, at Arbejdet skulde foregaa i Enrum, og dels den Modstand, som enhver rationel Beskæftigelse af Fangerne har mødt fra det frie Erhvervs Side, der heri har set en uberettiget Konkurrence. Overvinder man ikke denne Modstand, der iøvrigt vil have meget spinkelt Grundlag, saafremt Fængselsvæsenets Beskæftigelse spredes noget mere, og Fængselsvæsenet ikke søger at underbygge det frie Erhverv, kan man godt afskrive noget større Udbytte af en Fængselsreform. Beskæftigelsen i Fængslet maa blive en af Hovedstøtterne for Resocialiseringsbestrebelse.

Om Godtgørelsen for det af Fangerne udførte Arbejde foreskrives, at Akkordbetaling bør anvendes i videst muligt Omfang. Iøvrigt anvendes et Ducørsystem, hvor Ducøren ved særlig Flid eller ved betroet Arbejde kan stige til det dobbelte. Ethvert Spor af det progressive System er forsvundet paa dette Omraade, ligesom man har opgivet at fastsætte Ducørens Størrelse i selve Anordningen. Der er herefter Mulighed for gennem Reglementet at fastsætte en efter Prisforholdene rimelig Godtgørelse. Godtgørelsen kan som hidtil for den ene Halvdels Vedkommende anvendes til Indkøb i Fængslet, saavel af Nydelsesmidler som af Genstande, der vedrører Fangens Fritidssysse, medens den anden Halvdel opspares til Løsladelsen eller anvendes til

Formaal, der har Sammenhæng med denne, f. Eks. Anskaffelse af Tøj, Arbejdsredskaber og lignende. Det maa anses for at være af afgørende Betydning, at Arbejdsgodtgørelsen ikke sættes for lavt, saaledes at Fangen i saa vidt Omfang som muligt kan forsynes med den nødvendige Beklædning m. v. for egne Midler. Resocialiseringens Gennemførelse forudsætter, at Fangen lærer at blive selvhjulpen, og Fængslet skal saa vidt muligt undgaa Almisseprincippet. Den Ducør, der er foreslaet i det Forslag til Reglement, der ledsager Forslaget til Anordningen, er efter min Opfattelse endnu for lav (60 Øre, eventuelt 75 Øre pr. Dag, med Ekstraducør det dobbelte), men er formentlig, hvad der for Tiden kan gennemføres. Der er ikke foreslaet en Regel som i det svenske Lovudkasts § 69, hvorefter der aabnes Mulighed for at aflønne Fangerne efter Princippet for Aflønning i det frie Erhverv, saaledes at de betaler for Opholdet af denne Indkomst. Tanken indeholder meget tillokkende, men er formentlig meget vanskeligt gennemførlig. Udvalget vil imidlertid være opmærksom paa denne Mulighed under sit videre Arbejde.

Det gælder som hidtil, at der i Fængslet ikke maa anskaffes noget for medbragte eller tilsendte Penge, ligesom medbragte og tilsendte Genstande ikke maa udleveres. Aarsagen til denne Regel er vel i første Række, at Fangerne skal stilles lige med Hensyn til Livet i Fængslet og kun kunne opnaa saadanne Goder, som deres Arbejdsindsats berettiger dem til. Udvalget har dog ment at burde lempe denne Regel, forsaavidt angaar belærende Bøger, Beklædning og lignende samt Tandbehandling. Det vil saaledes være rimeligt, at en Fange, der i Forvejen er i Besiddelse af visse ret specielle Fagbøger, kan faa disse udleveret til Selvstudium. Forslaget er her paa Linie med den svenske Lov. Gaardtursreglerne indeholder en Udvidelse, idet det udtales, at Fangerne paa Søn- og Helligdage maa have udvidet Adgang til Ophold i fri Luft. Der er foreslaet udtrykkelig Hjemmel for tvangsmæssig Vaccination.

Alle Fanger er principielt pligtige at deltage i Undervisningen, saaledes at dens nærmere Omfang bestemmes af Direktoratet. De hidtidige Aldersgrænser, 30 Aar for Fanger, der ikke

er recidiveret 2 Gange, og 25 Aar for andre Fanger, er slettet. Denne Regel maa billiges. Erfaringerne fra de praktiske Ungdomsskoler, der er oprettet i Kommuner Landet over, viser, at adskillige Personer i 30erne med stort Udbytte deltager i den for Ungdommen anordnede Undervisning. For mange af Fangerne kan en Senmodning gøre sig gældende, eller der kan have foreligget saa daarlige Betingelser i Skolegangen, at en Opfriskning af Skolekundskaberne er rimelig. Det er formentlig forkert at fastlægge Rammerne for stift. Der er i Modsætning til tidligere opstillet et egentligt Program for Undervisningen. Denne skal saa vidt muligt lægges til Rette under Hensyn til Fangernes Udviklingstrin og med deres Fremtid for Øje. Dette Program svarer til den Udvikling, der for Tiden foregaar i dansk Fangeundervisning. Der er efterhaanden knyttet til Fængselsvæsenet en Række dygtige Pædagoger, der i højere Grad, end det tidligere har været Tilfældet, er indstillet paa at fremme Undervisningen, saa den ikke blot er Tidsfordriv, men et integrerende Led i hele Resocialiseringsprocessen. Den arbejds-tekniske Undervisning, som har været drevet paa Statens Ungdomslejr, og som den drives i praktiske Ungdomsskoler, er kommet stærkt i Forgrunden. Faget, der kan siges at være en Slags „Arbejdsmandsteori“, er overordentlig interessant og egnet til at styrke Fangens Selvtillid og Anvendelighed paa Arbejdspladsen. Det giver desuden Lejlighed til at opfriske elementære Fag som Dansk, Regning og Skrivning. Egentlig elementær Undervisning vil dog stadig have sin betydningsfulde Plads i Undervisningen sammen med egentlig faglig Undervisning. Hertil kommer almindennende Fag som Samfundslære, Historie og Litteratur, medens Sprog vistnok er kommet til at indtage en mindre dominerende Plads end hidtil. Saaledes tilrettelagt kan Undervisningsformalet siges at være Dueliggørelse til Erhverv og til Medborgerskab. Den sidste Side maa ikke undervurderes, særlig ikke ved Behandlingen af Landssvigere, der jo for største Delen har vist sig at være politiske Analfabeter.

Der er som hidtil Adgang for Fangerne til at laane Bøger

af Fængslets Bogsamling. Medens Boglaanet hidtil var undergivet det progressive System, saaledes at der til at begynde med kun maatte laanes belærende Bøger, senere ogsaa skønlitterære Bøger med vekslende Terminer, er enhver Begrænsning slettet i Forslaget til Anordning og Reglement. Begrænsningen beror herefter alene paa praktiske Forhold og at pædagogisk Skøn. Sidestillet med Bøger er i Forslaget Aviser og Tidsskrifter. Det forudsættes i Reglementet, at der paa det almindelige Stadium skal være Adgang til at købe disse. I mange Tilfælde vil det dog være praktisk, at Anstalten indkøber dem og fremlægger dem paa Læsestuen. Det udtales udtrykkeligt i Forslaget, at der ogsaa udover Undervisning, Læsning af Bøger og Tidsskrifter bør gives Fangerne Adgang til fornuftig Sysselsættelse i Fritiden. Her foreligger en gammel Tradition, der vistnok væsentlig har omfattet Husflid. Udvalget har ogsaa tænkt paa Beskæftigelse ved Studiekredsarbejde, Musikøvelser, eventuel Opførelse af Teaterstykker foruden Spil af forskellig Art. Der nævnes iøvrigt intet i Anordning eller Reglement om Spil. Hidtil har der i danske Fængsler alene været Tale om Brætspil og som tidligere nævnt alene paa et ret fremrykket Stadium. I de senere Aar har man i Særanstalterne forsøgt sig med Kortspil. Det er efter al Erfaring umuligt at hindre Kortspil blandt Fællesfanger, der selv med utrolig Energi fremstiller Kort ligesaa hurtigt, som de konfiskeres. Man har med Held forsøgt at begrænse det ulovlige Kortspil, der oftest foregik som Hasardspil med Ekstraforplejning som Indsats, ved i et meget begrænset Tidsrum i Fritiden at tillade Fangerne at spille med af Anstalten udlånte Kort. Man har herved opnaaet at faa de bedre Arter af Kortspil frem, saaledes at Spillet dyrkes af Interesse og ikke alene for Hasardmomentets Skyld. Hovedsynspunktet med Hensyn til Fritidsbeskæftigelse maa være at vænne Fangen til at beskæftige sig paa fornuftig Maade i Fritiden. Denne er jo ofte det kritiske Tidsrum for den kriminelt disponerede, det Tidsrum, hvor han i særlig Grad er modtagelig for daarlig Paavirkning. Ved Siden af de allerede nævnte Fritidssysler skal i denne Forbindelse nævnes Idræt og

Sport. De danske Idrætsforeninger har her stillet sig overordentlig forstaaende overfor Fængselsvæsenets Behov for Stimulans af Fanger, der deltager i Idræt, og har indvilliget i, at Fanger kan faa Idrætsmærke under Ophold i Fængsel. Fangen kan normalt glide ind i Idrætsforeningen uden videre Formaliteter og kan her beskæftiges paa en gavnlig og fornuftig Maade. Idrætten og Gymnastikken har iøvrigt sin store Mission i Fængslerne som afspændende. Den, der har iagttaget et Hold Fanger under Boldspil, Idræt eller Gymnastik, iført almindelige Gymnastikdragter, vil lægge Mærke til, hvor fuldstændigt de gaar op i Spillet eller Idrætsøvelsen, saaledes at de helt synes at have glemt Frihedsberøvelsen og det Pres, denne normalt lægger paa dem.

Besøgs- og Brevskrivningsreglerne svarer i Hovedsagen til de i det hidtil gældende. Brevcensuren opretholdes som hidtil, og man har ikke som i Sverige overladt Fængselsledelsen noget Skøn i denne Henseende. I Besøgsreglerne er der derimod den Ændring, at Besøg i *Almindelighed* skal foregaa i Overværelse af en Fængselsfunktionær. Det er altsaa ikke udelukket, at Inspektøren kan afvige herfra, hvor han mener at kunne stole paa Fangen og den Besøgende. Der er vel næppe Tvivl om, at Besøgets Værdi for de paagældende herved forøges betydeligt. Et særligt Problem danner Ægtefællers og Kæresters ukontrollerede Samkvem med Fangen, og dette Spørgsmaal har været drøftet i Udvalget. Der knytter sig selvsagt meget store Betæneligheder til et saadant Samkvem, og selvom det kunde have en vis Betydning for Opretholdelse af et Ægteskab, er det dog tvivlsomt, om dets Værdi staar i Forhold til de Ulemper, der kan blive en Følge af, at Børn sættes i Verden, som Fangen ingen Mulighed har for at forsørge. Som Reglen er formet, er Spørgsmaalet i Virkeligheden lagt i Fængselsledelsens Haand, og han kan her ved sit Kendskab til Fangen udøve Skønnet, saaledes at Betænelighederne bliver mindre alvorlige.

Det er naturligt i denne Forbindelse at nævne, at Forslaget til Reglementet indeholder en Regel om, at Fanger paa friere

Afdelinger kan faa en begrænset Udgangstilladelse — een Gang maanedligt to Timer — hvor Fangen iført civilt Tøj kan færdes udenfor Anstaltens Omraade i Reglen under Ledsagelse. Reglen kendes fra Arbejdshus og Psykopatforvaring, hvor den under forskellige Former har gjort god Nytte. Forslaget gaar dog ikke saa vidt som Arbejdshusanordningen, der har Regler om en egentlig Orlov.

Ifølge Forslaget har Fangen som hidtil Adgang til at faa Fængselslederen og de overordnede Tjenestemænd i Tale. Paa de mindre, aabne Fængselsafdelinger vil Forholdet være det, at Lederen færdes omkring Fangerne baade under Arbejde og i Fritid paa en saadan Maade, at de let vil have Adgang til at fremsætte Ønsker eller Besværinger til ham. Paa de store Fængsler maa Henvendelserne stadig ske under den saakaldte „Fremstilling“. Ligeledes er der som hidtil Adgang til at begære sig fremstillet for Direktøren for Fængselsvæsenet, naar denne paa Embedsvegne er til Stede i Fængslet. Denne Adgang vil imidlertid, forsaaavidt Direktøren eller dennes Stedfortræder ikke forholdsvis hyppigt besøger Fængslerne, ikke faa praktisk Betydning for alle Fangerne, og det er derfor yderligere foreslaaet, at Fangerne skal have Adgang til at rette skriftlige lukkede Henvendelser til Direktøren for Fængselsvæsenet. Dette Spørgsmaal har været underkastet en langvarig Drøftelse i Udvalget. Fra praktiske Fængselsfolks Side har der været rettet alvorlige Indvendinger mod en saadan Adgang, idet den hævdes at fremme Kværunter og at give en meget stærk forøget Administrationsbyrde, der vil hindre mere nyttigt og betydningsfuldt Arbejde. Fra anden Side hævdes, at den indespærrede ikke retsløst maatte være prisgivet en lokal Anstalts Ledelse, men at det maatte være en Betryggelse saavel for Fangen som for Anstaltsledelsen, at der var en Klageadgang. Meget vil her afhænge af, hvorledes Bestemmelsen praktiseres. Der var Enighed om, at der i Almindelighed ikke kunde være Tale om at gøre Direktoratet til en Slags Appelinstant i Disciplinærsager, ligesom der maatte skæres igennem ved en hel Del Bagatelsager. Fra Fængselsfolkernes Side henvises til de allerede gæl-

dende Regler om Varetægtsfangers Behandling, Psykopatforvarede og Drankere, der har givet Anledning til meget Besvær, der ikke synes at staa i Forhold til Udbyttet. Fra anden Side henvistes til den Fangerne allerede nu indrømmede Ret til at henvende sig til Klageretten om Genoptagelse af deres Sag, en Adgang, der ganske vist i det største Antal Tilfælde ikke førte til noget Resultat, men paa den anden Side synes at have en afspændende Betydning. Fængselsfunktionærernes Repræsentanter anførte ogsaa Betænkelighed ved, at der klagedes over Funktionærerne i lukkede Breve, med hvilke de ikke blev gjort bekendt. Man enedes imidlertid om Reglen. Efter min Opfattelse vil den, forsaavidt Forholdene i Fængslet udvikler sig paa en saadan Maade, som man kan vente og haabe, og forsaavidt der skæres igennem unødigt Kvæulanteri, være en nyttig Regel, og personligt vilde jeg føle det som en Betryggelse for Administrationen, at der er Lejlighed for at indbringe Afgørelser for en højere Instans.

Bestemmelserne om Disciplinærstraffe svarer nøjagtigt til de nu gældende. De er en Del strengere end de svenske, og Fangen har ikke tilsvarende Kauteler i Regler om Sagens Forelæggelse for Direktoratet. Fængselsledelsen kan saaledes forlænge Straffen med indtil $\frac{1}{3}$ og med 3 Maaneder ad Gangen, uden at Sagen forelægges for Direktoratet, ligesom der opretholdes Bestemmelser om Kostindskrænking, en Straf, der maaske kan siges at være et Rudiment fra Legemsstraffen. Imidlertid har Praksis i Fængslerne med Hensyn til Disciplinærstraffe været en saadan, at man skønnede det ubetænkeligt fortsat at give Fængselslederne disse Beføjelser. Der maa ogsaa, saafremt Ro og Orden skal opretholdes i Fængslerne til Gavn for Fængslets Arbejde og de Fanger, der er noget Fremdrift i, være strenge Midler til at holde Urostifterne nede. Naar den militære Straffelov fremdeles tillader arbitrær Paalæggelse af Straf med streng Kostindskrænking, synes det ogsaa lidet rimeligt at afskaffe denne for Straffefanger.

Reglerne om Prøveløsladelse svarer til de hidtil gældende. Det væsentligste Indhold af disse er iøvrigt fastlagt i Straffeloven,

og da Udvalget udtrykkeligt har begrænset sit foreløbige Arbejde til ikke at omfatte Forslag til Ændringer i Straffeloven, har der ikke været Mulighed her for at foreslaa dyberegaaende Ændringer. Udvalget har imidlertid ret indgaaende drøftet Forsorgsarbejdets Vilkaar, og der har været Enighed om at betone Prøveløsladelsens positive Side, saaledes at man i højere Grad end hidtil opfattede denne som en Konvertering af Straffen eller et Slutstadium paa denne. Medens Fangen ofte opfatter Prøveløsladelsen som en Kontrakt, hvorefter han „slipper for en Del af Straffen“, er det af Udvalget fremført, at Prøvetiden burde være en Form for Straf eller Fangebehandling. Dette leder Tanken hen paa obligatorisk Prøveløsladelse, men hermed er man kommet ind paa Reformen, der alene kan gennemføres ved en Ændring af Straffeloven.

For Landssvigernes Vedkommende ligger Forsorgsarbejdet ude paa Anstalterne hos Anstaltsledelserne og deres Medhjælpere, Forsorgssekretærerne. Der er dog i København oprettet et sideordnet Kontor — Fængselsvæsenets Forsorgskontor —, der selvstændigt udøver Tilsyn med de fra Arresthusene løsladte samt med de Fanger, for hvis Vedkommende det overdrages det af Anstalten. Ledelsen af Forsorgsarbejdet er saaledes alene statslig, idet Fængselselskaberne efter eget Ønske helt er udenfor denne Gren af Forsorgsarbejdet. At Ledelsen er statslig, betyder imidlertid ikke, at der ikke gøres Brug af lokale Tilsynsførende, af hvilke der efterhaanden er samlet en stor Stab i alle Landets Egne. Disse Tilsynsførende oppebærer ganske vist et — ringe — Honorar, men deres Indsats har i høj Grad en uselvisk, personlig Karakter. Om denne Løsning af Forsorgen for Landssvigerne har der i det hele hersket Enighed i Udvalget. Derimod har man ikke anset det for aktuelt at tage Spørgsmaalet op om at lade alt Forsorgsarbejdet, ogsaa for de kriminelle Fangers Vedkommende, overgaa til statslig Ledelse, og nogen Diskussion af dette Spørgsmaal skal heller ikke optages her. Mod en saadan Løsning anføres fra Fængselselskabernes Side, at det er vigtigt at Fangen frigøres for enhver Forbindelse med Fængslet og dets Tjenestemænd, naar han er løsladt,

jfr. ogsaa, at Selskabernes Forsorgsinstitutioner har faaet neutrale Navne som Dansk Værneselskab og Dansk Værne- og Tilsynsselskab. Heroverfor hævdes navnlig af de Tjenestemænd indenfor Fængselsvæsenet, som til Speciale har Forsorgsarbejdet, at det er uhyre vigtigt, at der er Kontinuitet mellem Arbejdet i Fængslet og Arbejdet under Prøvetiden, men det er muligt, at en Ændring i Samfundets almindelige Vurdering af en Person, der har været i Fængsel, maa ændres, inden dette utvivlsomt rigtige Synspunkt kan trænge igennem.

Der er som hidtil en Dispensationsbestemmelse i Forslaget til Anordningen, hvorefter der af Justitsministeren kan fastsættes Lempelser i Anordningen, forsaavidt det ikke kommer i Strid med dens Grundsætninger. I Forslaget er det yderligere indføjet, at disse Lempelser og Afvigelser kan indføres for enkelte Anstalter af særlig Karakter, og herved er blandt andet tænkt paa Anstalter for psykisk afvigende Fanger eller for særligt unge Fanger. Bestemmelsen er et Udtryk for Udvalgets Erkendelse af Betydningen af Variationen i Behandlingen.

Jeg har i det foregaaende gennemgaaet en Række Hovedspørgsmaal i Forslaget. Som nævnt betegner Betænkningen sig som foreløbig, og Udvalgets Kommissorium er langt fra udtømt. Man har imidlertid ment, at der var Trang til hurtig Tilvejebringelse af egnede Regler for Behandlingen af Landssvigere og parallelt hermed Regler for Afsoning af almindelige Straffe. Betænkningen kan ikke siges at indeholde meget egentligt nyt, idet de Tanker, som bærer den, forlængst er fremdraget i Diskussioner blandt andet i dette Tidsskrift. Men ved dette Forslag er Tankerne hentet ned fra Diskussionsplanet og foreslaet aktuelt og saa snart som muligt ført ud i Livet. Selvom en endelig og fuldt tilfredsstillende Udformning ikke i alle Tilfælde har fundet Sted eller har kunnet finde Sted, vil der ved Anordningen være givet dansk Fængselsvæsen et betydningsfuldt Værktøj til Gennemførelse af en rationel Fangebehandling. Jævnside hermed maa Myndighederne og Befolkningen vækkes til en Forstaaelse af Fængselsvæsenets samfundsmæssige Opgave, saaledes at man ikke i Praxis løber Panden imod en

Mur af manglende Forstaaelse hos Bevillingsmyndighederne med Hensyn til Kravet om de fornødne Midler. Hos Arbejdere og Arbejdsgivere maa vækkes Forstaaelse af Betydningen af en rationel Beskæftigelse af Fangerne. Paa langt Sigt maa Videreudviklingen ad de Baner, der angives i Forslaget, betyde en Formindskelse af Udgifterne til Bekæmpelse af Kriminaliteten og en mindre følelig Konkurrence i hvert af de mange Fag, som Fængselsvæsenet burde tage op.

Jordbunden for Fængselsreformer skulde for Tiden være god. Mange af de bedste Medlemmer af Samfundet har under Besættelsestiden stiftet Bekendtskab med Fængsler, og der er hos mange af dem vakt en Forstaaelse og en Interesse for Straffuldbyrdelsesproblemer, som maa kunne komme til Nytte. Et glædeligt Vidnesbyrd herom er blandt andet Udvalgsbetænkningen af det af „Frit Danmark“ nedsatte Udvalg. Fængselsvæsenet staar endvidere, naar største Delen af Landssvigerne er løsladt om ikke saa forfærdelig lang Tid, med en Række Anstalter, der i hvert Fald for nogles vedkommende maa kunne anvendes til almindelige kriminelle. Fængselsarbejdet har nu i Aarevis været hæmmet af en til Tider katastrofal Pladsmangel, og der er meget, der skal indhentes, for at Forholdene kan blive forsvarlige.

Afgørelsen om Forslagets Virkeliggørelse ligger nu hos Regeringen. Man maa haabe, at der her kan vindes Forstaaelse for dets bærende Tanker og for den videre Udvikling af Fængselsvæsenets Arbejde, som det er Optakten til.